

MACIEJ RZEWUSKI

ORCID: 0000-0001-5637-9257

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

SUBIEKTYWNO-INDYWIDUALNA WYKŁADNIA
TESTAMENTU — GŁOSA DO UCHWAŁY SN
Z DNIA 26 LUTEGO 2021 ROKU, III CZP 24/20

Abstrakt: Przedmiotem opracowania jest ocena stanowiska wyrażonego przez Sąd Najwyższy na gruncie sprawy III CZP 24/20. Stanowisko to dotyczy niezwykle istotnego, zwłaszcza z praktycznego punktu widzenia, zagadnienia związanego z prawidłową wykładnią testamentu. Jak trafnie wskazał Sąd Najwyższy w uzasadnieniu głosowanej uchwały, taka wykładnia w celu odzwierciedlenia rzeczywistej woli spadkodawcy, musi uwzględniać okoliczności zewnętrzne, jakie towarzyszyły autorowi złożonego oświadczenia ostatniej woli w czasie dokonywania przez niego czynności prawnej *mortis causa*.

Słowa kluczowe: testament, wykładnia testamentu, prawo spadkowe, spadkodawca, spadkobierca

WPROWADZENIE

„Wykładni testamentu należy dokonywać z uwzględnieniem okoliczności jego sporządzenia, które mogą być ustalane z wykorzystaniem wszelkich środków dowodowych”¹. Przedmiotowa teza legła u podstaw rozstrzygnięcia przez Sąd Najwyższy przedstawionego przez Sąd Okręgowy w G. postanowieniem z dnia 28 listopada 2019 roku zagadnienia prawnego następującej treści:

czy w sytuacji, gdy treść testamentu własnoręcznego nie pozwala na ustalenie kręgu osób powołanych przez spadkodawcę do spadku, gdyż wskazano w nim jako spadkobierców przyjaciół spadkodawcy (mężczyzn z bliżej nieokreślonego zdjecia), możliwe jest dociekanie woli osoby sporządzającej testament w oparciu o zeznania świadków lub samej zainteresowanej dziedziczeniem?

Zapratywanie wyrażone *in casu* przez Sądu Najwyższy jest całkowicie przekonujące, a moją rolą będzie próba przedstawienia dodatkowych argumentów przemawiających za racjami wskazanymi w głosowanej uchwale. W pierwszej

¹ Uchwała SN z dnia 26 lutego 2021 r., III CZP 24/20, Orzecnictwo Sądu Najwyższego. Izba Cywilna (OSNC) 2021, nr 9, poz. 59.

kolejności należy jednak pokrótce przytoczyć stan faktyczny i rozważania prawne Sądu Najwyższego, które legły u podstaw wydania rzeczzonego rozstrzygnięcia.

STAN FAKTYCZNY SPRAWY

Postanowieniem z dnia 26 października 2018 roku Sąd Rejonowy w R. stwierdził, że spadek po Pawle M. nabyli na podstawie ustawy dwaj jego bracia: Dawid M. i Maciej M. Przy zmarłym znaleziono datowany na dzień 16 lipca 2014 roku, własnoręcznie napisany dokument, zatytułowany „Testament”, zawierający w pkt 4 zdanie o treści: „Mój majątek po uregulowaniu ewentualnych zobowiązań moich należy rozdzielić po równo pomiędzy moich przyjaciół (mężczyzn z mojego zdjęcia)”, które spadkodawca sygnował swoim podpisem, wskazując miejsce i datę złożenia oświadczenia. Do testamentu nie dołączono żadnego zdjęcia, natomiast w rzeczach osobistych spadkodawcy, znajdujących się w jego szafce w zakładzie pracy, znaleziono kolorową kserokopię kolażu dziewięciu zdjęć przedstawiających jedenastu mężczyzn. Uprzednio wskazana kserokopia znajdowała się w lokalach, w których spadkodawca mieszkał. Paweł M. miał także inne zdjęcia znajomych.

Pomimo stwierdzenia ważności testamentu, Sąd Rejonowy w R. uznał, że zawarte w nim powołanie spadkobierców jest nieskuteczne, bowiem spadkobierca nie został określony imiennie, zaś testament musi zawierać wskazania, które pozwalają na stwierdzenie intencji spadkodawcy w sposób niebudzący uzasadnionych wątpliwości. Co prawda, w ocenie Sądu pierwszej instancji, także ustalenie spadkobiercy może być wynikiem wykładni wyrażonej w art. 948 § 2 k.c. (zasada życzliwej interpretacji testamentu), jednak może ona służyć wyłącznie usunięciu niejasności zawartych w akcie ostatniej woli spadkodawcy, a nie uzupełnieniu treści testamentu. Zapisy rozrządzenia nie pozwalają na określenie osoby powołanej do spadku na podstawie sformułowania: „moi przyjaciele — mężczyźni ze zdjęcia”, w sytuacji, gdy zdjęcie nie zostało dołączone do testamentu, a spadkodawca posiadał wiele fotografii znajomych. W konsekwencji Sąd Rejonowy w R. stwierdził, że ustalenie w drodze wykładni spadkobierców byłoby niedopuszczalnym uzupełnieniem treści testamentu.

Rozpoznając apelację wnioskodawcy, Sąd Okręgowy w G. powziął poważne wątpliwości co do tego, czy w sytuacji, w której treść testamentu własnoręcznego nie pozwala na ustalenie kręgu osób powołanych przez spadkodawcę do spadku, gdyż wskazano w nim jako spadkobierców przyjaciół spadkodawcy (mężczyzn z bliżej nieokreślonego zdjęcia), możliwe jest dociekanie woli osoby sporządzającej testament na podstawie zeznań świadków lub samej zainteresowanej dziedziczeniem, oraz przedstawił to zagadnienie Sądowi Najwyższemu do rozstrzygnięcia w trybie art. 390 § 1 k.p.c. Sąd drugiej instancji, mając na

uwadze prezentowane w doktrynie zapatrywanie, że nie jest możliwe dociekanie woli osoby sporządzającej testament w którejś z dopuszczonej ustawą form pisemnych na podstawie zeznań świadków lub osoby zainteresowanej dziedziczeniem, zważył, że jego zdaniem, że względu na szczególną regułę wykładni wyrażoną w art. 948 § 1 k.c., obok treści samego testamentu doniosłą rolę mogą odgrywać także wszelkie okoliczności zewnętrzne (choćby w nim niewspomniane), w tym relacje spadkodawcy z osobami, dla których przeznaczono w testamencie korzyść (lub pominięty) oraz motywy, zachowanie i wypowiedzi spadkodawcy co do testamentu. Nadto stwierdził, że okoliczności te można ustalać wszelkimi dopuszczalnymi dowodami, czemu nie sprzeciwia się art. 247 k.p.c., ponieważ wykładnia taka zmierza do wyjaśnienia osnowy dokumentu. Zdaniem Sądu Okręgowego w G., na tle rozpoznawanej sprawy intencją spadkodawcy było wykluczenie od dziedziczenia spadkobierców ustawowych zmarłego, a ponadto możliwe było ustalenie kręgu osób, które testator traktował jako szczególnie mu bliskie i ważne.

ROZWAŻANIA PRAWNE SĄDU NAJWYŻSZEGO

Na podstawie ustaleń faktycznych dokonanych przez sądy obu instancji Sąd Najwyższy przypomniał, że doniosłość testamentu jest szczególna, o czym świadczą unormowania konstytucyjne dotyczące ochrony prawa własności i prawa dziedziczenia (art. 64 ust. 1 i 2 oraz art. 21 ust. 1 ustawy zasadniczej). Szczególnie istotne są także (wyprowadzane z tych przepisów, a kierowane do ustawodawcy) nakazy uwzględniania ostatniej woli spadkodawcy jako podstawowego czynnika rozstrzygającego o tym, komu ma w razie jego śmierci przypaść majątek spadkowy².

Urzeczywistnieniu swobody testowania służą też między innymi przepisy o testamencie, z których wynika, że rozrządzenie spadkodawcy nie wymaga dla swej skuteczności złożenia określonemu adresatowi, a skuteczne staje się dopiero z chwilą śmierci spadkodawcy. Dla prawidłowej interpretacji testamentu miarodajna jest przy tym tak zwana wykładnia subiektywno-indywidualna, która decydujące znaczenie przypisuje sposobowi rozumienia oświadczenia ostatniej woli przez samego autora³. Zapatrywanie to potwierdza jednoznacznie przepis art. 948 k.c., który stanowi, że testament należy tłumaczyć w taki sposób, żeby zapewnić możliwie najpełniejsze urzeczywistnienie woli spadkodawcy, a gdy może być tłumaczony rozmaicie, należy przyjąć taką wykładnię, która pozwala utrzymać rozrządzenia spadkodawcy w mocy i nadać im rozsądną treść.

Sąd Najwyższy skonstatował, że:

² Zob. wyroki TK z dnia 4 września 2007 r., P 19/07, OTK-A Zb.Urz. 2007, nr 8, poz. 94 i z dnia 25 lipca 2013 r., P 56/11, OTK-A Zb.Urz. 2013, nr 6, poz. 85.

³ Postanowienia SN z dnia 13 lutego 2001 r., II CKN 378/00, niepubl. i z dnia 6 października 2016 r., IV CSK 825/15, niepubl.; wyrok SN z dnia 5 września 2008 r., I CSK 51/08, „Izba Cywilna” 2009, nr 4, s. 46.

w orzecznictwie i doktrynie zgodnie uznaje się, że spadkobierca nie musi być oznaczony imiennie, lecz wystarczające jest wskazanie go w każdy sposób umożliwiający identyfikację [...] ⁴. Jeżeli inne niż imienne określenie spadkobiercy (spadkobierców) nie jest wystarczająco precyzyjne, niezbędne jest — w szczególności ze względu na szczególne reguły interpretacyjne wyrażone w art. 948 k.c. — podjęcie próby ustaleń przez sięgnięcie do dodatkowych wskazówek, także tych, które mają w stosunku do treści testamentu charakter zewnętrzny [...] ⁵. Przy ich określaniu zasadne jest wykorzystanie dyrektyw wypracowanych przy stosowaniu art. 65 § 1 k.c., który jako dotyczący oświadczeń woli w ogólności jest miarodajny także w odniesieniu do testamentów, choć tylko w zakresie, w jakim nie koliduje z regułami wyrażonymi w art. 948 k.c. [...] ⁶.

Stwierdził także, że:

w odniesieniu do testamentu holograficznego (art. 949 § 1 k.c.) szczególnie przydatne są wskazówki dotyczące wykładni oświadczeń woli ujętych w formie pisemnej. Prowadzą one do wniosku, że przy wykładni testamentu, oprócz jego tekstu i językowych reguł znaczeniowych, należy uwzględnić okoliczności jego sporządzenia, czyli te, które istniały przed złożeniem oświadczenia woli oraz towarzyszące jego złożeniu [...] ⁷. Okoliczności te mogą być stwierdzone za pomocą wszelkich dowodów, także dowodu ze świadków lub z przesłuchania stron [...] ⁸, nawet bowiem w razie uznania, że art. 247 k.p.c. dotyczy także testamentu — co kwestionuje się ze względu na jednostronny charakter tej czynności prawnej [...] ⁹ — dowody takie nie są skierowane przeciw osnowie dokumentu, lecz służą ustaleniu w drodze wykładni niejasnych oświadczeń woli zawartych w dokumencie [...] ¹⁰. Jeżeli dzięki sięgnięciu do pozatreściowych wskazówek interpretacyjnych i skorzystaniu z dodatkowych środków dowodowych, w tym dowodów osobowych, znaczenie postanowienia testamentowego określającego osoby powołane do spadku może być doprecyzowane, jego skuteczność nie może być podważana. Także przy założeniu — kwestionowanym przez część doktryny — że art. 948 § 2 k.c. nie pozwala na uzupełnianie treści testamentu, choćby przez zastosowanie tzw. wykładni uzupełniającej, czym innym bowiem jest ustalenie osoby powołanej do spadku w sytuacji, w której spadkodawca niewątpliwie miał konkretną osobę na względzie, a wątpliwość dotyczy jedynie jej identyfikacji, a czym innym określenie spadkobiercy wtedy, gdy testator nie

⁴ Zob. postanowienia SN z dnia 31 marca 1999 r., I CKN 1104/97, niepubl. i z dnia 13 czerwca 2001 r., II CKN 543/00, OSNC 2002, nr 1, poz. 14.

⁵ Zob. postanowienia SN z dnia 28 października 1997 r., I CKN 276/97, OSNC 1998, nr 4, poz. 63, z dnia 13 lutego 2001 r., II CKN 378/00, niepubl., z dnia 13 czerwca 2001 r., II CKN 543/00, niepubl., z dnia 6 maja 2005 r., II CK 676/04, niepubl., z dnia 14 lipca 2005 r., III CK 694/04, niepubl. i z dnia 6 października 2016 r., IV CSK 825/15, niepubl. oraz wyrok SN z dnia 5 września 2008 r., I CSK 51/08, Legalis.

⁶ Tak Sąd Najwyższy w uzasadnieniu głosowanej uchwały. Zob. postanowienia SN z dnia 28 października 1997 r., I CKN 276/97, Legalis i z dnia 11 sierpnia 2010 r., I CSK 62/10, niepubl. oraz wyrok SN z dnia 5 września 2008 r., I CSK 51/08, Legalis.

⁷ Zob. postanowienie SN z dnia 28 października 1997 r., I CKN 276/97, Legalis i wyrok SN z dnia 5 września 2008 r., I CSK 51/08, Legalis.

⁸ Zob. postanowienie SN z dnia 6 maja 2005 r., II CK 676/04, Legalis i wyrok SN z dnia 18 lutego 1999 r., I CKN 1002/97, niepubl.

⁹ Zob. postanowienia SN z dnia 12 stycznia 2007 r., IV CSK 257/06, „Izba Cywilna” 2008, nr 12, s. 47 i z dnia 9 grudnia 2010 r., IV CSK 248/10, OSNC-ZD 2011, nr B, poz. 49.

¹⁰ Tak Sąd Najwyższy w uzasadnieniu głosowanej uchwały. Zob. postanowienie SN z dnia 28 października 1997 r., I CKN 276/97, Legalis.

podjął skonkretyzowanej decyzji w tym względzie, poprzestając jedynie na ogólnych wskazówkach mogących dotyczyć nieoznaczonego kręgu osób¹¹.

W konkluzji Sąd Najwyższy przyjął, że mimo iż zmarły Paweł M. nieprecyzyjnie wyraził decyzję co do kręgu swoich spadkobierców, brak tej precyzji nie przekreśla skuteczności rozrządzenia *mortis causa*, gdyż możliwa jest konkretyzacja spadkobierców na podstawie dodatkowych okoliczności zewnętrznych¹². Ostatecznie podkreślił, że w tego rodzaju przypadkach regulacja art. 948 § 2 k.c. przemawia nie tylko za przyjęciem, iż wyrażający nieprecyzyjnie swą wolę spadkodawca miał na względzie krąg skonkretyzowanych spadkobierców, ale również za tym, by przy dookreślaniu tych osób decydujące znaczenie przypisywać nie całkowitej pewności rezultatu, lecz jego racjonalności, do którego to kryterium odwołuje się ustawodawca.

DODATKOWE ARGUMENTY POTWIERDZAJĄCE ZASADNOŚĆ PODJĘCIA GŁOSOWANEJ UCHWAŁY

Wymaga podkreślenia, że testamenty stanowią szczególny rodzaj czynności prawnych, do wykładni których należy stosować ogólne reguły interpretacyjne z art. 65 k.c., o ile nie będą one kłócić się z zasadą subiektywno-indywidualnej interpretacji testamentu, wyrażoną w art. 948 § 1 k.c.¹³ Nie powinno też budzić wątpliwości, co wprost wyartykułował Sąd Najwyższy w uzasadnieniu głosowanej uchwały, że celem odczytania faktycznej woli spadkodawcy, wykładnia testamentu musi uwzględniać wszelkie okoliczności, które mogą okazać się pomocne do jej poznania. W literaturze zauważono, że:

okoliczności te nie muszą znaleźć bezpośredniego wyrazu w testamencie ani nawet być znane osobom zainteresowanym treścią konkretnego rozrządzenia. Wydaje się, że prawidłowa wykładnia testamentu musi uwzględniać wszelkie, tak ustne, jak pisemne, wypowiedzi spadkodawcy (np. projekt testamentu, listy, notatki, wyjaśnienia udzielone świadkom testamentu, zarówno przed testowaniem, w jego trakcie, jak i po zakończeniu testowania). Badania powinny również zostać objęte stosunki łączące testatora z innymi podmiotami, nie tylko spadkobiercami (w tym stosunki osobiste, sympatie, ale i nienawiść do pewnych osób), zapatrywania i szeroko rozumiany styl życia spadkodawcy, a także jego sposób wypowiedzania się (np. nazywanie „bratem” osoby niespokrewnionej z testatorem)¹⁴. Ogół wskazanych okoliczności zewnętrznych może być dowo-

¹¹ *Ibidem*.

¹² Zob. postanowienie SN z dnia 28 października 1997 r., I CKN 276/97, Legalis.

¹³ Z. Radwański, *Wykładnia testamentów*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego” 1993, nr 1, s. 12; M. Rzewuski, *Wykładnia słusznosciowa testamentu*, „Białostockie Studia Prawnicze” 2014, nr 17, s. 227 n. Zob. P. Dzienis, *Glosa do postanowienia SN z dnia 13 czerwca 2001 r.*, II CKN 543/00, „Palestra” 46, 2002, nr 11–12, s. 234 n.

¹⁴ M. Niedośpiał, *Testament. Zagadnienia ogólne testamentu w polskim prawie cywilnym*, Kraków-Poznań 1993, s. 171. Zob. J. Gwiazdomorski, *Prawo spadkowe*, Warszawa 1985, s. 115 n.; J.S. Piątkowski, *Prawo spadkowe*, Warszawa 1979, s. 150 n.; F. Błahuta, *Kodeks cywilny. Komentarz*,

dzony za pomocą wszelkich dostępnych, prawem dozwolonych środków dowodowych. Niemniej trzeba pamiętać, że przedmiotem wykładni może być tylko to, co zostało odzwierciedlone, choćby w sposób niejasny i niedoskonały, w treści testamentu. Wykładnia rozrządzenia nie może bowiem prowadzić do uzupełnienia jego treści. Innymi słowy, niedopuszczalne jest interpretowanie czegoś, co nie znalazło jakiegokolwiek, przynajmniej pośredniego, wyrazu w złożonym oświadczeniu ostatniej woli spadkodawcy. Bez znaczenia pozostaje tu fakt, że z okoliczności może wynikać całkowicie odmienna wola testatora niż wyrażona (zasygnalizowana) w treści rozrządzenia. Analizując okoliczności zewnętrzne pod kątem wykładni złożonego przez testatora oświadczenia woli, należy mieć zawsze na względzie, że sporządzenie testamentu jest subiektywne i powinno być oceniane przez pryzmat domniemanej woli spadkodawcy¹⁵.

W tym miejscu należy podkreślić także i to, że:

wbrew pozorom możliwości badania okoliczności zewnętrznych w procesie wykładni testamentu nie są wyłączone przez przepisy art. 246 i 247 k.p.c. Regulacje te dotyczą bowiem formy pisemnej czynności prawnej, nie zaś formy szczególnej, przewidzianej dla testamentu. Nadto, skoro testament jest jednostronną czynnością prawną, a spadkodawca nie żyje, to nie sposób jest mówić o dowodzie w sprawie „między uczestnikami czynności”. Poza tym, nawet przy założeniu, że przepis art. 246 k.p.c. ma zastosowanie do rozrządzeń testamentowych, konsekwencja wymagałaby uznania za dopuszczalne dowody z zeznań świadków i z przesłuchania stron w sytuacji zagubienia, zniszczenia lub innej utraty testamentu. Trudno też przyjąć, aby przepis art. 247 k.p.c. dotyczył wykładni testamentu postrzeganego za konkretną, dokonaną już czynność prawną¹⁶. Skoro więc na gruncie obowiązującego prawa nie ma regulacji prawnej wprowadzającej ograniczenia dowodowe w materii wykładni testamentu, to zasadne wydaje się stosowanie ogólnej reguły dopuszczalności dowodów, wyprowadzonej z zasady prawdy materialnej (art. 3 k.p.c.). Brak bezpośredniego dowodu potwierdzającego istnienie lub treść testamentu zawsze jednak nakłada na sąd obowiązek zachowania szczególnej ostrożności przy ocenie całokształtu dowodów pośrednich. Analizując ich wiarygodność, trzeba więc np. uwzględnić okoliczności zaginięcia lub zniszczenia rozrządzenia. Nie bez znaczenia pozostaje fakt, czy zaginięcie testamentu było spowodowane sytuacją losową, czy np. świadomym zachowaniem uczestnika postępowania lub osoby trzeciej¹⁷.

W świetle powyższego przyjąć należy, że:

indywidualno-subiektywna wykładnia rozrządzenia *mortis causa* nakłada na interpretatora obowiązek ustalenia albo przynajmniej próby ustalenia, jak spadkodawca rozumiał poszczególne dyspozycje testamentowe, także jeśli użył ich w znaczeniu odmiennym od powszechnie przyjętego. Ustalenie ich znaczenia nie musi polegać na dochodzeniu do nich tylko na podstawie logicznego

t. 3, Warszawa 1972, s. 1865 n.; L. Stecki, [w:] *Kodeks cywilny z komentarzem*, t. 2, Warszawa 1989, s. 846 n.; Z. Radwański, *Normy prawne regulujące wykładnię oświadczeń woli*, „Krakowskie Studia Prawnicze” 21, 1988, *passim*.

¹⁵ M. Rzewuski, *Wykładnia testamentu a okoliczności zewnętrzne towarzyszące testowaniu*, „Przegląd Sądowy” 2015, nr 1, s. 107.

¹⁶ K. Osajda, [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. 3. *Spadki*, red. K. Osajda, Warszawa 2013, s. 326. Zob. E. Skowrońska-Bocian, *Komentarz do kodeksu cywilnego*, ks. 4. *Spadki*, Warszawa 2011, art. 948, pkt 6; E. Niezbecka, [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. 4. *Spadki*, red. A. Kidyba, Warszawa 2012, art. 948, pkt 6; K. Górka, [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. E. Gniewek, Warszawa 2008, art. 948, pkt 6; E. Skowrońska, *Z problematyki powołania spadkobiercy w testamencie*, „Palestra” 37, 1993, nr 1–2, s. 5 n.

¹⁷ M. Rzewuski, *Wykładnia testamentu a okoliczności zewnętrzne...*, s. 108. Zob. też T. Felski, *Glosa do uchwały SN z dnia 29 maja 1987 r., III CZP 25/87*, „Palestra” 34, 1990, nr 2–3, s. 74 n.

wnioskowania z treści niejasnych postanowień. Przepis art. 948 § 2 k.c. daje bowiem wyraźną podstawę do takiej interpretacji rozrządzenia, aby testament pozostał w mocy i uzyskał rozsądną treść. Tym samym należy podzielić stanowisko, że normy interpretacyjne wyrażone w art. 65 k.c. powinny być stosowane przy wykładni testamentu w zakresie, w jakim nie będą pozostawały w sprzeczności z zasadą subiektywno-indywidualnej interpretacji rozrządzenia. W konsekwencji, przy wykładni testamentu pełną aktualność zachowuje dyrektywa z art. 65 k.c. uwzględniania całokształtu okoliczności, w jakich oświadczenie ostatniej woli zostało złożone¹⁸.

Równocześnie trzeba każdorazowo pamiętać, że:

przy wykładni oświadczeń woli postulowana jest ich życzliwa interpretacja (*benigna interpretatio*), wspomagająca uznanie czynności prawnej za ważną. W praktyce stosowanie tej dyrektywy oznacza konieczność dokonania wyboru takiego znaczenia oświadczenia woli, które pozwoli na utrzymanie czynności prawnej w mocy, aniżeli kwalifikowanie jej jako nieważnej. Za respektowaniem tej reguły przemawia okoliczność, że z natury swojej oświadczenia woli składane są właśnie po to, aby wywołać określone skutki w sferze prawnej. Skoro zatem przy umowach jako uzasadnienie dopuszczalności uwzględniania okoliczności zewnętrznych, spoza treści kontraktu, wskazuje się zasadę życzliwej interpretacji umów (*favor contractus*), według której oświadczeniom woli stron należy przypisywać znaczenie, które w możliwie największym stopniu pozwoli urzeczywistnić wolę tych podmiotów, to uważam, że analogicznie należy postępować przy wykładni testamentu, której trzon stanowi przecież ustawowa reguła *favor testamenti* (art. 948 k.c.). Niebezpieczeństwo braku poszanowania *animus testandi* spadkodawcy przemawia za potrzebą uwzględniania przy weryfikacji faktu sporządzenia rozrządzenia, jak też interpretacji jego treści okoliczności zewnętrznych towarzyszących testowaniu, które mogą przyczynić się do odczytania rzeczywistej woli testatora [...]. Do uwzględnianych okoliczności zewnętrznych mogą należeć zupełnie różne elementy, jak np. konflikty zachodzące pomiędzy spadkodawcą a spadkobiercą ustawowym, czas i miejsca złożenia oświadczenia ostatniej woli, wykształcenie, zawód i status społeczny testatora, a także różnego rodzaju dokumenty, jak np. list świadka testamentu ustnego, fotokopia, odbitka lub mikrofilm testamentu, a także wyrok rozwodowy czy postanowienie w przedmiocie podziału majątku po ustaniu wspólności małżeńskiej. Katalog okoliczności zewnętrznych, które mogą być skutecznie wykorzystane przez sąd przy wykładni testamentu, nie jest zamknięty, a wskazane przeze mnie przykłady stanowią zaledwie kroplę w morzu ewentualności, jakie niosą ze sobą konkretne stany faktyczne¹⁹.

PODSUMOWANIE

Głosowana uchwała Sądu Najwyższego dowodzi, że judykatura polska dopuszcza możliwość, a czasem wręcz nakazuje uwzględniać w procesie wykładni oświadczenia ostatniej woli spadkodawcy okoliczności zewnętrzne towarzyszą-

¹⁸ M. Rzewuski, *Wykładnia testamentu a okoliczności zewnętrzne...*, s. 110. Zob. S. Wójcik, F. Zoll, [w:] *System prawa prywatnego*, t. 10. *Prawo spadkowe*, red. B. Kordasiewicz, Warszawa 2009, s. 346; Z. Radwański, *Wykładnia...*, s. 12.

¹⁹ M. Rzewuski, *Wykładnia testamentu a okoliczności zewnętrzne...*, s. 111, 117; *idem*, *Podpis spadkodawcy na testamencie własnoręcznym*, Warszawa 2014, s. 244 n.; *idem*, *Testament sądowy — propozycja nowej formy rozrządzenia mortis causa*, „Rejent” 2013, nr 10, s. 120 n. Zob. P. Sobolewski, [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. 1. *Przepisy wprowadzające (art. 1–LXV PWKC)*. Część Ogólna. *Własność i inne prawa rzeczowe (art. 1–352 KC)*, red. K. Osajda, Warszawa 2013, s. 656.

ce testowaniu. Jak się wydaje, okoliczności takie powinny być wykorzystywane do oceny całokształtu zachowań składających się na procedurę testowania, warunkujących nierzadko prawidłowe odczytanie treści rozrządzenia *mortis causa*.

Oczywiście należy pamiętać, że możliwość uwzględniania okoliczności zewnętrznych przy interpretacji testamentu ma też pewne ograniczenia i zakazuje na przykład uzupełniania tudzież modyfikacji treści oświadczenia złożonego przez testatora. O ile więc prawidłowe wykorzystanie okoliczności zewnętrznych towarzyszących testowaniu może w wielu wypadkach przyczynić się do wyjaśnienia wątpliwości związanych z treścią rozrządzenia, pozwalając na odzwierciedlenie rzeczywistej woli spadkodawcy, o tyle niezasadne lub niewłaściwe uwzględnienie tego rodzaju okoliczności może skutkować niedozwolonym zniekształceniem woli testatora, a niekiedy wręcz jej negacją. W konsekwencji, mimo że każda interpretacja rozrządzenia testamentowego powinna uwzględniać okoliczności zewnętrzne towarzyszące testowaniu, to jednak proces ten zawsze wymaga zachowania wyczucia i rozważli.

SUBJECTIVE-INDIVIDUAL INTERPRETATION OF THE WILL — GLOSS TO THE RESOLUTION OF THE SUPREME COURT OF FEBRUARY 26, 2021, III CZP 24/20

Summary

The subject of the study is the assessment of the position expressed by the Supreme Court on the basis of the case III CZP 24/20. This position concerns an extremely important, especially from a practical point of view, issue related to the correct interpretation of a will. As rightly pointed out by the Supreme Court in the justification of the voted resolution, such an interpretation, in order to reflect the actual will of the testator, must take into account external circumstances that accompanied the author of the declaration of the last will at the time of his legal act *mortis causa*.

Keywords: will, interpretation of the will, inheritance law, testator, heir

BIBLIOGRAFIA

- Błahuta F., *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. 3, Warszawa 1972.
Dzienis P., *Glosa do postanowienia SN z dnia 13 czerwca 2001 r., II CKN 543/00*, „Palestra” 46, 2002, nr 11–12.
Felski T., *Glosa do uchwały SN z dnia 29 maja 1987 r., III CZP 25/87*, „Palestra” 34, 1990, nr 2–3.
Górska K., [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. E. Gniewek, Warszawa 2008.
Gwiazdomorski J., *Prawo spadkowe*, Warszawa 1985.
Niedośpiął M., *Testament. Zagadnienia ogólne testamentu w polskim prawie cywilnym*, Kraków–Poznań 1993.
Niezbecka E., [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. 4. *Spadki*, red. A. Kidyba, Warszawa 2012.
Osajda K., [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. 3. *Spadki*, red. K. Osajda, Warszawa 2013.

- Piątowski J.S., *Prawo spadkowe*, Warszawa 1979.
- Radwański Z., *Normy prawne regulujące wykładnię oświadczeń woli*, „Krakowskie Studia Prawnicze” 21, 1988.
- Radwański Z., *Wykładnia testamentów*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego” 2, 1993, nr 1.
- Rzewuski M., *Podpis spadkodawcy na testamencie własnoręcznym*, Warszawa 2014.
- Rzewuski M., *Testament sądowy — propozycja nowej formy rozrządzenia mortis causa*, „Rejent” 23, 2013, nr 10.
- Rzewuski M., *Wykładnia słusznościowa testamentu*, „Białostockie Studia Prawnicze” 2014, nr 17.
- Rzewuski M., *Wykładnia testamentu a okoliczności zewnętrzne towarzyszące testowaniu*, „Przegląd Sądowy” 2015, nr 1.
- Skowrońska E., *Z problematyki powołania spadkobiercy w testamencie*, „Palestra” 37, 1993, nr 1–2.
- Skowrońska-Bocian E., *Komentarz do kodeksu cywilnego*, ks. 4. *Spadki*, Warszawa 2011.
- Sobolewski P., [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. 1. *Przepisy wprowadzające (art. 1–LXV PWKC). Część Ogólna. Własność i inne prawa rzeczowe (art. 1–352 KC)*, red. K. Osajda, Warszawa 2013.
- Stecki L., [w:] *Kodeks cywilny z komentarzem*, t. 2, red. Z. Winiarz, Warszawa 1989.
- Wójcik S., Zoll F., [w:] *System prawa prywatnego*, t. 10. *Prawo spadkowe*, red. B. Kordasiewicz, Warszawa 2009.